ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) สำหรับดูแลสุขภาพแรงงานข้ามชาติลาว: กรณีศึกษาอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม

Potential of Foreign Public Health Volunteers (FVs) for Health Care of Lao Migrant Workers: A Case Study of Ban Phaeng District, Nakhon Phanom Province

วิสิฏฐ์ คิดคำส่วน[1], ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี[2], สุริยา คำหว่าน[3], คณิน เชื้อดวงผุย[4], เบญจยามาศ พิลายนต์[5], โสรัจจ์ ประวีณวงศ์วุฒิ[6] และ สุริยันต์ สุรเกรียงไกร[7]
Wisit Kidkhamsuan[1], Narongrit Sumalee[2], Suriya khamwan[3], Kanin Chueaduangpui[4], Benjayamas Pilayon[5], Sorat Praweenwongwuthi[6] and Suriyan Surakreangkrai[7]

Received: 19 November 2024 **Revised:** 20 January 2025 **Accepted:** 17 Febuary 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การเข้าถึงบริการสุขภาพของกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาวในอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม และเพื่อศึกษาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) สำหรับดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาวในอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเรียบเรียงและวิเคราะห์เอกสาร และการปฏิบัติภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบกึ่งโครงสร้าง จากกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดเลือกแบบเจาะจงมาจากกลุ่มประชากร คือแรงงานข้ามชาติลาวที่ทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มแรงงานข้ามชาติลาวส่วนใหญ่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามเจ็บป่วยไม่สบาย หากเจ็บป่วยเล็กน้อยจะซื้อยามากินเองหรือหาสมุนไพรกิน ยกเว้นเมื่อเจ็บป่วยหนักหรือประสบอุบัติเหตุร้ายแรงจึงจะมาใช้บริการสถานพยาบาลของรัฐ แต่มีแรงงานข้ามชาติลาวบางส่วนที่ตัดสินใจไม่เข้ามารับบริการ แม้บางรายมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาล เนื่องจากไม่มีความสามารถในการจ่ายเงินค่ารักษา 2) อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ที่ผ่านการอบรม สามารถให้บริการผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ในด้านการป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ และรักษาพยาบาลตามบทบาท

[1,2,3,4] อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม
[5] อาจารย์, วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนีนนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม
[6] อาจารย์, คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม
[7] อาจารย์, วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอตุสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม
[1,2,3,4] Lecture, Faculty of Liberal Arts and science, Nakhon Phanom University
[5] Lecture, Boromarajonani College of Nursing Nakhon Phanom, Nakhon Phanom University
[6] Lecture, Faculty of Agriculture and Technology, Nakhon Phanom University
[7] Lecture, Tourism and Service Industry College, Nakhon Phanom University

ที่ที่ได้รับมอบหมาย ได้แก่ การจับชีพจร การหาค่าดัชนีมวลกาย (BMI) การวัดอุณภูมิร่างกาย การปฐมพยาบาล การเช็ดตัวลดไข้ การใช้ยาและสมุนไพร ร่วมกับเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้เป็นอย่างดี นับเป็นบุคลากรสำคัญที่ช่วยดูแลสุขภาพของคนในชุมชนชายแดน ในการส่งเสริมความมั่นคงทางสุขภาพชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรให้การรับรองสถานะการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำงานอย่างต่อเนื่องในการทำงานในฐานะบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้กับพื้นที่ชายแดน

คำสำคัญ: อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.), แรงงานข้ามชาติลาว, สุขภาพ, ศักยภาพ

Abstract

This research aimed to study the accessibility of health services to the Lao migrant workers in Ban Phaeng District, Nakhon Phanom Province and to study the potential of foreign health volunteers (FHVs) to care for the health of the Lao migrant workers in Ban Phaeng District, Nakhon Phanom Province by using qualitative research methods from content analysis and field data using interview methods, group discussion and semi-structured observation from the target group that was specifically selected from the Purposive Sampling population, which was 30 Lao migrant workers working in Ban Phaeng District, Nakhon Phanom Province.

The research found that 1) Most Lao migrant workers will help each other when they are sick. If they are slightly sick, they will buy medicine or find herbs to take themselves. Except when they are seriously sick or have a serious accident, they will use the services of a government hospital. However, some Lao migrant workers decide not to use the services even though some of them have the right to receive medical treatment, due to their inability to pay for treatment. 2) Foreign health volunteers (FHVs) who have been trained can provide services to patients or service recipients in the migrant worker group in terms of disease prevention, health promotion, and medical treatment according to their assigned roles, including taking pulses, calculating body mass index (BMI), measuring body temperature, providing first aid, wiping the body to reduce fever, and using medicine and herbs together with village health volunteers (VHVs). The Foreign health volunteers (FHVs) are important personnel who help take care of the health of people in border communities to effectively promote border health security. Therefore, they should be certified as foreign health volunteers (FHVs) to encourage them to continue working as individuals who are beneficial to border areas.

Keywords: Foreign Public Health Volunteers (FVs), Lao Migrant Workers, Health Care, Potential

บทนำ

พื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม เป็นพื้นที่ที่ติดกับเมืองปากกะดิ่ง แขวงบอริคำไซ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) แต่ละปีจะมีแรงงานสัญชาติลาวเดินทางข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาทำงานภาคการเกษตร สถานประกอบการขนาดเล็ก และทำงานในภาคบริการ คือ การเป็นผู้รับใช้และทำงานบ้าน ในพื้นที่อำเภอบ้านแพงมีแรงงานชาวลาวที่ข้ามเข้ามาในแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 500 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน จากการเก็บข้อมูลกลุ่มแรงงานชาวลาวในพื้นที่อำเภอบ้านแพง ปี พ.ศ. 2563 - 2565 พบว่า ในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านแพง ตำบลไผ่ล้อม และตำบลนาเข มีกลุ่มแรงงานชาวลาวอาศัยในชุมชนประมาณ 300 คน และมีแรงงานชาวลาวในภาคการเกษตรตามฤดูกาลประมาณ 500 คน[8]

ลักษณะงานในพื้นที่อำเภอบ้านแพง แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) งานภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ริมแม่น้ำโขงที่มีตะกอนทับถม มีชาวบ้านคนไทยจับจองเพื่อทำไร่ยาสูบและไร่มะเขือเทศ ซึ่งเป็นพืชไร่ระยะสั้นให้ผลตอบแทนต่อไร่สูง ต้องการแรงงานจำนวนมาก ในพื้นที่มีแรงงานคนไทยไม่เพียงพอ จะมีการจ้างแรงงานชาวลาวเข้ามาในพื้นที่ นอกจากนี้เกษตรกรในพื้นที่ยังมีการทำสวนยางพาราจำนวนมาก ซึ่งต้องการแรงงานมากเช่นเดียวกัน แรงงานชาวลาวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่อำเภอบ้านแพงส่วนใหญ่จึงอยู่ในภาคเกษตรกรรม 2) งานในสถานประกอบการขนาดเล็ก ได้แก่ โรงงานผลิตน้ำแข็ง โรงงานผลิตขนมจีน สถานประกอบการเหล่านี้มีการผลิตและการบริโภคสูงในแต่ละวัน จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของแรงงานชาวลาว และ 3) ภาคบริการ ได้แก่ ร้านค้า ร้านขายส่งสินค้า ร้านขายวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และร้านอาหาร (คณิน เชื้อดวงผุย และคณะ, 2566)

เมื่อแรงงานข้ามชาติมีการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่พื้นที่อำเภอบ้านแพงเพิ่มขึ้น จึงมีผลกระทบด้านสาธารณสุขตามมา เช่น การแพร่ระบาด หรือการกระจายโรคติดต่อ แม้รัฐบาลไทยจะมีความพยายามที่จะประกันและคุ้มครองสุขภาพให้กับแรงงานข้ามชาติ แต่แรงงานข้ามชาติก็ยังคงมีความเสี่ยงกับปัญหาจากการทำงานที่สกปรก อันตราย และเสี่ยง รวมทั้งความเสี่ยงจากการดำรงชีวิต เนื่องจากแรงงานบางคนอาศัยอยู่ในชุมชนในสภาพที่ขาดระบบสุขาภิบาลที่ดีและขาดสาธารณูปโภคที่จำเป็น ที่สำคัญแรงงานข้ามชาติบางคนมีรายได้ต่ำทำให้ต้องประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เพิ่มความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคระบาดต่างๆ ได้ง่าย (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2546) เมื่อเจ็บป่วยไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ การรักษาพยาบาล เมื่อประสบอุบัติเหตุจากการทำงานก็ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานไทย แม้จะมีนโยบายปรับสถานะแรงงานข้ามชาติ ทำให้มีแรงงานเข้าสู่ระบบจำนวนมาก แต่กลับพบว่ากว่าครึ่งหนึ่งของแรงงานข้ามชาติ ยังเข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการด้านสุขภาพ ทั้งระบบประกันสังคม และหลักประกันสุขภาพ (ทรงชัย ทองปาน, 2563)

รูปธรรมที่ชัดเจนในการดำเนินงานการจัดการสุขภาพชายแดนภายใต้แผนแม่บทการแก้ปัญหาและพัฒนางานสาธารณสุขชายแดนฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560-2564 คือ การให้คนในชุมชนเดียวกันคอยดูแลร่วมกัน โดยให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ให้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เพื่อช่วยเฝ้าระวังและป้องกันโรคในชุมชน การอำนวยความสะดวกด้านการสื่อสาร การประสานงานในชุมชนและถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพและ

[8] ข้อมูลจากการสำรวจสถานการด้านสุขภาพภายใต้โครงการพัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาสุขภาพสำหรับกลุ่มผู้มีปัญหาสถานะบุคคลในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ปีพ.ศ. 2563-พ.ศ. 2565

สาธารณสุขมูลฐานให้แก่แรงงานข้ามชาติที่ดูแลร่วมกับโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชายแดนและในพื้นที่ชุมชนแรงงานข้ามชาติ (อรัญญา ศิริผล, 2561)

การผันกลุ่มแรงงานต่างชาติมาเป็น “อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ” (อสต.) เพื่อทำงานด้านสุขภาพชายแดน ถือเป็นกลไกสำคัญของนโยบายรัฐด้านสาธารณสุขชายแดนและการปรับใช้ระบบป้องกันและเฝ้าระวังโรคข้ามแดน ดังนั้น การส่งเสริมความรู้และทักษะอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ให้มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ ด้วยการนำนโยบายทั้งในระดับรัฐและระดับพื้นที่มาเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในการเชื่อมต่อแรงงานข้ามชาติในเขตชายแดนไทย-ลาว จะเป็นกลไกที่สำคัญระดับล่างและมีประสิทธิภาพที่สุด ในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาวให้เข้าถึงบริการสุขภาพและคุณภาพชีวิตและมีสุขภาพที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาวในอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม

2. เพื่อศึกษาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) สำหรับดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาวในอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาวิเคราะห์ผ่านตัวบท (Text) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ตำรา และสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์การจัดสนทนากลุ่ม และการสังเกต เพื่อเผยให้เห็นถึงศักยภาพและบทบาทการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) สำหรับดูแลสุขภาพแรงงานข้ามชาติลาวในพื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม การเลือกประชากรผู้ให้ข้อมูลใช้แบบเจาะจงจากกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม จำนวน 30 คน

การเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบกึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ จะไม่มีการกำหนดโครงสร้างไว้แน่นอน แต่เป็นเพียงการกำหนดประเด็นที่ใช้การศึกษา ได้แก่ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 6 ข้อ ทัศนคติต่อการทำงานอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) จำนวน 5 ข้อ ความรู้ทักษะความสามารถ และเจตคติ จำนวน 6 ข้อ ปัญหาอุปสรรคของการทำงาน จำนวน 1 ข้อ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน 1 ข้อ และสามารถเพิ่มเติมประเด็นที่น่าสนใจขณะทำการเก็บข้อมูล

2. การจัดสนทนากลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) โดยมีประเด็นการสนทนากลุ่ม ได้แก่ บทบาทหน้าที่ ทักษะที่จำเป็นต่อการดูแลสุขภาพของกลุ่มประชากรข้ามชาติ ทักษะที่ควรพัฒนา ปัญหาอุปสรรค จำนวน 7 ข้อ

3. แบบสังเกตแบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อดูภาพรวมการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ในการดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาวในพื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม โดยแบ่งลักษณะการสังเกต ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้รับการสังเกต ทัศนคติการทำงานเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ความรู้

ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ และทักษะการให้บริการสาธารณสุขแก่กลุ่มประชากรข้ามชาติ จำนวน 9 ข้อ

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล มาจัดกระทำกับข้อมูล (Data Processing) เริ่มด้วยการจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยและทำความเข้าใจกับความหลากหลายตลอดจนความแตกต่างของข้อมูลที่ได้รวบรวมมา จากนั้นวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ โดยผู้วิจัยได้จัดกระทำกับข้อมูลพร้อมๆ กันไปตลอดระยะการดำเนินการวิจัย โครงการวิจัยนี้ได้ผ่านผ่านการอนุมัติด้านจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนครพนม รหัสโครงการวิจัย 114/66 Exp.

ผลการศึกษา

สถานการณ์การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาวในอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม

การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาว ส่วนใหญ่จะมีการดูแลซึ่งกันและกัน เนื่องจากแรงงานที่เดินทางมาทำงานด้วยกันนั้นเป็นเครือญาติกัน เช่น สามีดูแลภรรยา น้องดูแลพี่ และคนสนิทที่ไม่ใช่ญาติแต่รู้จักกันก็จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในยามเจ็บป่วยไม่สบายจะดูแลให้กินยาพักผ่อน หากเจ็บป่วยไม่มากนักและสามารถทำงานต่อได้ จะหาซื้อยามารับประทานเองเป็นหลัก หรือหาสมุนไพรมารับประทาน จนกระทั่งเมื่อเจ็บป่วยไม่สามารถทำงานได้ จึงไปรักษาที่โรงพยาบาลใกล้สถานที่ทำงาน หรือใกล้ที่อยู่อาศัยที่ตัวเองสามารถไปใช้สิทธิประกันสุขภาพได้

การเข้ารับบริการสุขภาพในโรงพยาบาลจึงเป็นตัวเลือกสุดท้ายเมื่อมีอาหารเจ็บป่วยอย่างหนักหรือรุนแรง แรงงานข้ามชาติลาวที่มีบัตรประกันสุขภาพหรือบัตรประกันสังคมจะสามารถเข้าสู่กระบวนการรักษาที่มีอยู่ โดยจะไปรับบริการการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลที่คิดว่ามีบุคลากรและเครื่องมือพร้อมมากกว่าสถานีอนามัย หรือโรงพยาบาลที่ตนเองทำประกันสุขภาพไว้ สำหรับแรงงานชาวลาวที่ไม่มีบัตรประกันสุขภาพมักเลือกใช้สถานบริการสุขภาพตามสะดวก เหตุผลที่นิยมไปใช้สถานบริการสุขภาพของรัฐ เพราะมีอยู่ทั่วไปใกล้ที่พัก และบางแห่งจะมีพนักงานสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ช่วยเหลือให้บริการอยู่ด้วย ยกเว้นเมื่อเจ็บป่วยหนักหรือประสบอุบัติเหตุร้ายแรงจึงจะมาใช้บริการสถานพยาบาลของรัฐโดยจ่ายค่ารักษาเอง

แรงงานข้ามชาติลาวที่มีบัตรประกันสุขภาพหรือบัตรประกันสังคมส่วนหนึ่งสามารถเข้าสู่กระบวนการรักษาที่มีอยู่ได้ โดยข้อมูลเหล่านี้มาจากเจ้าหน้าที่รัฐ นายจ้าง และแรงงานด้วยกันที่มีความรู้และประสบการณ์ช่วยถ่ายทอด เช่น บัตรรักษาพยาบาล สามารถรักษาตามสิทธิ์แรงงานต่างชาติได้ โดยมีสิทธิ์เท่ากับสิทธิ์บัตรทอง 30 บาท รักษาทุกโรค แต่ต้องรักษาในเขตจังหวัดนครพนมเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่แรงงานข้ามชาติทุกคนที่ตัดสินใจมาใช้บริการสุขภาพ แต่มีแรงงานบางส่วนที่ตัดสินใจไม่เข้ามารับบริการ แม้บางรายจะมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาล เนื่องจากความสามารถในการจ่ายเงินค่ารักษา

“ส่วนใหญ่แรงงานลาวจะไม่กล้าเข้ามาใช้บริการหรือขอคำปรึกษาโดยตรง เพราะกลัวการโดนจับ กลัวการผลักดันให้กลับประเทศ กลัวไม่ได้เงินกลับไปหาครอบครัว แต่ในส่วนของกรณีแรงงานที่มามีครอบครัวอยู่ในชุมชน กลุ่มนี้จะไม่ค่อยมีปัญหาให้ความร่วมมือดี เพราะคุ้นเคยคนในหมู่บ้าน”

(พันธมน. สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

ปัญหาการรักษาพยาบาลจึงมักเกิดกับแรงงานข้ามชาติที่ไร้สิทธิซึ่งมีปัญหาด้านการเงิน รวมถึงแรงงานที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย แม้ว่ารัฐบาลพยายามสนับสนุนการเข้าถึงสิทธิสุขภาพและบริการสุขภาพก็ตาม แต่ยังพบปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิสุขภาพและบริการสุขภาพของแรงงานชาวลาว คือ ไม่เข้าใจสิทธิของตนเอง หรือกรณีแรงงานที่ถือเอกสารหลายประเภท อาทิ หนังสือเดินทาง บัตรประจำตัวสีชมพู บัตรประกันสุขภาพที่ต้องใช้คู่กับหนังสือเดินทาง หรือบัตรประจำตัวสีชมพู ทำให้แรงงานต้องแสดงบัตรหลายใบ และหลายกรณีปรากฏว่าเลขประจำตัวสิบสามหลักไม่ตรงกัน รวมถึงเลขประจำตัวของกลุ่มแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย

การผันกลุ่มแรงงานต่างชาติมาเป็น “อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ” (อสต.) เพื่อทำงานด้านสุขภาพ จึงเป็นกลไกที่สำคัญระดับล่างและมีประสิทธิภาพที่สำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติลาวให้เข้าถึงบริการสุขภาพและคุณภาพชีวิตและมีสุขภาพที่ดี สาธารณสุขอำเภอบ้านแพงจึงมีนโยบายในการผลิตอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) อย่างจริงจังในปี 2566 โดยได้เปิดโครงการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ตามโครงการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานสาธารณสุขชายแดน โครงการนี้ได้คัดเลือกแรงงานข้ามชาติลาวในชุมชนที่มีความเป็นผู้นำและรู้จักชุมชนเป็นอย่างดี สามารถอ่านออกเขียนได้ในภาษาตนเอง มีความสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ มีเวลาในการเข้ารับการอบรม เป็นผู้มีจิตอาสา และมีความสมัครใจพร้อมที่จะปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข เมื่อวันที่ 3-5 เมษายน 2566 ที่ผ่านมา ในการอบรมครั้งนี้มีแรงงานข้ามชาติลาวเข้าร่วมอบรมทั้งหมด 30 คน ถือเป็นการเตรียมความพร้อมในการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไทย และช่วยเหลือเพื่อนแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศเดียวกัน

ผู้เข้าอบรมจะได้รับความรู้และทักษะเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องและหน้าที่ของประชากรข้ามชาติ สุขภาพดีมีสุขและการบริการที่จำเป็น อาชีวอนามัยและความปลอดภัย (ภาคเกษตรกรรม) และการเฝ้าระวัง ควบคุมและป้องกันโรคติดต่อในพื้นที่ชายแดน สำหรับช่วยเหลือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว ชุมชน ร่วมทั้งเพื่อนแรงงานข้ามชาติลาวตามความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดแก่เพื่อนแรงงานข้ามชาติในสถานประกอบการของตนเองได้

แม้จะมีแรงงานข้ามชาติลาวบางคนมีความรู้ด้านสุขภาพเบื้องต้นก่อนมาก่อนแล้วจากการเข้าร่วมรับฟังเจ้าหน้าของโรงพยาบาลท้องถิ่นมาให้ความรู้ แต่ยังขาดประสบการณ์และทักษะด้านสุขภาพอื่นๆ จึงต้องการเข้าร่วมอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้เพิ่มเติม ให้มีประสิทธิภาพ สามารถดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และเพื่อนแรงงานข้ามชาติได้ ดังคำสัมภาษณ์ของประยูรว่า

“อยากได้ความรู้ด้านสุขภาพอื่นๆ เพื่อเพิ่มทักษะในการที่จะดูแลเพื่อแรงงานข้ามชาติในชุมชน”

(ประยูร. สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

แต่ยังมีแรงงานข้ามชาติลาวอีกหลายคนที่ไม่มีความรู้ และทักษะด้านสุขภาพใดๆ เลย แต่มีความต้องการเข้ารับการอบรมด้วยความคาดหวังจะได้รับสิทธิด้านสุขภาพต่างๆ ดังกรณีของเดือนที่ต้องการเข้าร่วมอบรมเพราะต้องการช่วยเหลือเพื่อนแรงงานข้ามชาติลาวในชุมชน

“อยากมีส่วนร่วมในสังคมและชุมชน และให้ความรู้กับผู้ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนในชุมชนให้เรื่องสิทธิการรักษาพยาบาล หรือการดำรงชีพทำมาหากิน”

(เดือน. สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

จากการสนทนากลุ่มพบว่า อาสาสมัครที่เข้ารับการอบรมทุกคนมีความคิดเห็นตรงกันว่า

เป็นโครงการที่ดีมาก ในการพัฒนาศักยภาพองค์ความรู้ให้กับแรงงานข้ามชาติ เพื่อเขาจะได้ทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ยังเป็นคนกลางในการประสานเพื่อนแรงงานด้วยกัน มีความรู้เบื้องต้นในการดูแลตนเองเรื่องสุขภาพ รวมทั้งคนในครอบครัว (สนทนากลุ่ม, 14 มิถุนายน 2566.) และแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติลาวมาทำงานเข้าร่วมอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) คือ อยากเห็นคนในชุมชนที่เป็นแรงงานแลมามีครอบครัวในหมู่บ้าน เข้าถึงสิทธิสวัสดิการ เพราะพวกเขาเปรียบเสมือนญาติพี่น้องของเรา มีสุขภาพที่ดี เข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล รวมถึงสิทธิต่าง ๆ ที่พึงจะได้รับเหมือนคนไทย (สนทนากลุ่ม, 14 มิถุนายน 2566.)

ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) สำหรับดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติในอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม

อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ที่ผ่านการอบรมในโครงการนี้แล้ว สามารถให้บริการแก่ผู้มารับบริการในกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาว ในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในด้านการป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ และรักษาพยาบาลตามบทบาทที่ที่ได้รับมอบหมาย ได้แก่ การจับชีพจร การหาค่าดัชนีมวลกาย (BMI) การวัดอุณภูมิร่างกาย การช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน การปฐมพยาบาล การเช็ดตัวลดไข้ การใช้ยาและสมุนไพร ในภาพรวมอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ปฏิบัติหน้าที่ในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่เป็นหลักร่วมกับเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้เป็นอย่างดี ดังกรณีของวงศ์เมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่ก็จะขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่และนำมาทำด้วยตัวเอง

“อันดับแรกก็ขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่และก็นำมาหารือ กับผู้นำชุมชนและช่วยกันคิดและร่วมกันทำ ทำงานร่วมกับคุณหมอ ออกคัดกรองสุขภาพประจำปีร่วมกับอสม. ผู้นำชุมชน ในการประชาสัมพันธ์เรื่องโรคติดต่อ แจ้งข่าวสารด้านสุขภาพ ให้ความรู้ชาวบ้าน เฝ้าระวังโรคที่จะมาระบาดในชุมชน”

(วงศ์ สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

การปฏิบัติงานด้านการป้องกันโรค มีการจัดหาสื่อ เอกสารโปสเตอร์ จัดนิทรรศการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อรณรงค์ในสัปดาห์ป้องกันโรคต่าง ๆ ในชุมชน ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาว ประการสำคัญ อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เหล่านี้ได้กลายเป็น “ผู้นำด้านสุขภาพ” ในชุมชนแรงงานข้ามชาติลาว ที่ใช้ความรู้หลักการสาธารณสุขมูลฐานไปช่วยดูแลประสานให้แรงงานข้ามชาติลาวที่อาศัยในชุมชนให้สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่หน่วยงานสุขภาพในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลอำเภอบ้านแพง หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) ทำหน้าที่สนับสนุนและเป็นกำลังสำคัญในการเฝ้าระวังและควบคมโรคติดต่อที่เกิดในชุมชน การกำจัดลูกน้ำยุงลาย เป็นผู้ที่ช่วยให้ความรู้ด้านสุขศึกษาในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) ในพื้นที่ ช่วยให้แรงงานข้ามชาติลาวเข้าถึงข่าวสารโรคเกิดจากยุงลาย รวมถึงการใช้ยาสามัญประจำบ้านในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น ดังการของตุลาพรที่ได้ช่วยรณรงค์เรื่องโรคไข้เลือดออก ว่า

“ได้ให้แจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านได้รับรู้ ออกสำรวจลูกน้ำยุงลายร่วมกับอสม. ในชุมชน และให้คำแนะนำด้านต่าง ๆ เช่น การป้องกันการเจ็บป่วยจากยุงลาย แนะนำการทานยาให้ถูกวิธี และแนะนำให้ไปหาหมอ”

(ตุลาพร. สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

ผลการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ที่มีการรับรู้บทบาทการปฏิบัติงาน คือ โรคไข้เลือดออก โดยได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วยค้นหาผู้เสี่ยงต่อการติดเชื้อ และสามารถให้คำแนะนำในการส่งตรวจเชื้อ พร้อมทั้งช่วยเหลือในการติดตามการรับประทานยาของผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งงานช่วยกระจายความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เพื่อการป้องกันดูแลรักษา และควบคุมการกระจายของโรค ทำให้การทำงานป้องกันโรคไข้เลือดออกของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชายแดนมีประสิทธิภาพอย่างมาก

การเข้าทำหน้าที่เป็นแกนนำดูแลแรงงานข้ามชาติลาวในชุมชนถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร แจ้งข่าวในเรื่องเกี่ยวกับสาธารณสุขพื้นฐานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ได้ช่วยลดปัญหาสุขภาพในพื้นที่ มีประโยชน์ในการควบคุมโรคการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในแรงงานข้ามชาติลาว ที่นำไปสู่การลดภาระค่าใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาลของหน่วยบริการในการดูแลแรงงานข้ามชาติลาวเหล่านี้ รวมถึงการช่วยให้เข้าถึงบริการสุขภาพพื้นฐานได้เป็นอย่างดี ดังกรณีของขวัญตาได้กล่าวความรู้สึกออกมาว่า

“มีความรู้สึกดีมากทำให้รู้และได้เรียนรู้ในเรื่องต่างๆ มีความพร้อมอยากช่วยสังคม อยากให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง คนในครอบครัวมีสุขภาพดีและได้รู้จักการปฐมพยาบาลเบื้องต้น”

(ขวัญตา. สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2566)

อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ถือเป็นเรี่ยวแรงสำคัญในการแก้ไขปัญหาสุขภาพชายแดนในกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาวได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ช่วยลดปัญหาสุขภาพในพื้นที่มีประโยชน์ในการควบคุมโรค การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาว ที่นำไปสู่การลดภาระค่าใช้จ่าย ค่ารักษาพยาบาลของหน่วยบริการในการดูแลแรงงานข้ามชาติลาวเหล่านี้ รวมถึงการช่วยให้ เข้าถึงบริการสุขภาพพื้นฐาน หากขาดอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) จะทำให้ขาดการประสานงานกับแรงงานข้ามชาติลาวที่มีจำนวนมากในพื้นที่อำเภอบ้านแพง ทำให้กลไกในการเฝ้าระวังและควบคุมโรค การเข้าถึงบริการสุขภาพด้านการส่งเสริมและป้องกันโรคจะไม่มีประสิทธิภาพ อาจส่งผลให้เกิดการแพร่ระบาดเป็นวงกว้างได้

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านแพงได้ให้ความสำคัญกับอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เหมือนกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพราะเป็นกลไกที่ช่วยควบคุมปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่ ด้วยยกย่องให้เกียรติแก่อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) มอบเกียรติบัตรและเสื้ออาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) แก่อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำหน้าที่ที่ได้เสียสละทำงานจิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งถือเป็นการยอมรับการทำงานในระดับหนึ่ง และเพื่อคงรักษาให้อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

พื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีแรงงานข้ามชาติลาวอาศัยอยู่จำนวนมาก ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจในฐานะ “แรงงาน” แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือหรืออยู่ในประเภทอาชีพงานพื้นฐาน จึงจำเป็นต้องทำงานที่ใช้กำลังแรงกายเป็นหลักและมีความเสี่ยงสูง หรือ 3D jobs ได้แก่ dirty (สกปรก), dangerous (อันตราย) และ difficult (ยาก) (Moyce & Schenker, 2018) เช่น ผู้รับใช้ในบ้าน กรรมกรแรงงานด้านการผลิต และแรงงานในภาคการเกษตร แรงงานกลุ่มนี้มักจะถูกละเลยและไม่สามารถเข้าถึงการคุ้มครองสิทธิ์และสวัสดิการด้านต่างๆ ใน

สังคมไทย รวมถึงการมีรายได้ต่ำทำให้ต้องประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต จึงไม่สามารถเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพที่ดีได้

แรงงานข้ามชาติลาวส่วนใหญ่เลือกที่จะดูแลกันเองในยามเจ็บป่วย หากเจ็บป่วยไม่มากนักและสามารถทำงานต่อได้จะหาซื้อยามารับประทานเองเป็นหลัก หรือหาสมุนไพรมารับประทาน จนกระทั่งเมื่อเจ็บป่วยไม่สามารถทำงานได้ จึงไปรักษาในสถานพยาบาลที่ใกล้สถานที่ทำงาน หรือใกล้ที่อยู่อาศัยที่ตัวเองสามารถไปใช้สิทธิ์ประกันสุขภาพได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ อัชวัฒน์ คำหวาน และปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์ (2559) พบว่า แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่กว่าครึ่งจะใช้วิธีดูแลตนเองด้วยการซื้อยามากินเอง หรือไปรักษาที่คลินิกเอกชน และอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้รับการรักษาอะไรเลย สาเหตุหลักมาจากการไม่มีหลักประกันหรือสิทธิประโยชน์ทางสุขภาพในการเข้ารับการรักษาที่สถานพยาบาล จึงเป็นสาเหตุให้อัตราการเจ็บป่วยที่ต้องเข้าพักในสถานพยาบาลในกลุ่มแรงงานข้ามชาติจึงค่อนข้างต่ำ ในขณะที่การเจ็บป่วยที่ต้องพักรักษาตนเองอยู่ที่บ้านมีอัตราที่สูงกว่ามาก ยกเว้นเมื่อเจ็บป่วยหนักหรือประสบอุบัติเหตุร้ายแรงจึงจะมาใช้บริการสถานพยาบาลของรัฐโดยจ่ายค่ารักษาเอง

แรงงานข้ามชาติลาวที่มีบัตรประกันสุขภาพหรือบัตรประกันสังคมสามารถเข้าสู่กระบวนการรักษาตามสิทธิ์ที่มีอยู่ โดยไปรับบริการการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลที่คิดว่ามีบุคลากรและเครื่องมือพร้อมมากกว่าสถานีอนามัย หรือโรงพยาบาลที่ตนเองทำประกันสุขภาพเอาไว้ สำหรับแรงงานข้ามชาติลาวที่ไม่มีบัตรประกันสุขภาพมักเลือกใช้สถานบริการสุขภาพตามสะดวก เหตุผลที่นิยมไปใช้สถานบริการสุขภาพของรัฐ เพราะมีอยู่ทั่วไปใกล้สถานที่พักอาศัย และบางแห่งมีอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) คอยให้ความช่วยเหลือและบริการอยู่ด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ พรรณรัตน์ อาภรณ์พิศาล (2559) ซึ่งพบว่าการมีอาสาสมัครเป็นสิ่งที่จำเป็นและเกิดประโยชน์อย่างมากต่อการเข้ารับบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการด้านสาธารณสุขและการเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) จึงมีความสำคัญต่องานสุขภาพในพื้นที่ชายแดนเป็นอย่างมาก ตราบใดที่ยังมีแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้เข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อการควบคุมโรคในประเทศไทยเอง

อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มีจิตอาสาในการช่วยเหลือและดูแลพี่น้องแรงงานข้ามชาติด้วยกัน ซึ่งในด้านการรักษาพยาบาลและบริการสาธารณสุขคนกลุ่มนี้มีปัญหาการเข้าถึง รวมทั้งขาดความรู้ในการดูแลตนเอง อาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) จะเข้าไปมีบทบาทในการดูแลให้คนเหล่านถึงเข้าถึงบริการสุขภาพได้มากยิ่งขึ้น โดยปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านสาธารณสุขในชุมชนแรงงานข้ามชาติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ ได้แก่ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพให้แก่แรงงานต่างชาติ เป็นแกนนำและสร้างเครือข่ายด้านสุขภาพในชุมชน โดยไม่ได้รับรายได้ประจำจากการทำงานดังกล่าว และต้องเคยผ่านการอบรมจากหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อเพิ่มพูนทักษะและองค์ความรู้ด้านการสาธารณสุขอย่างน้อยหนึ่งครั้ง (สตพร จุลช และคณะ, 2565)

จากการศึกษาของ อรัญญา ศิริผล และ เทพินทร์ พัชรานุรักษ์ (2564) ได้เสนอความเห็นว่า การเข้ามาเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติไม่ได้เป็นเพียงทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญทางเศรษฐกิจในการสร้างเมืองเมืองชายแดนร่วมกันเท่านั้น แต่ยังถือเป็น “โอกาส” ที่รัฐควรพัฒนาให้เป็น “ทรัพยากรร่วม”

ให้เป็นบุคลากรสำคัญช่วยดูแลสุขภาพของคนในชุมชนชายแดน ในการลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายโรคข้ามแดน และส่งเสริมความมั่นคงทางสุขภาพชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) สามารถลดข้อจำกัดของบุคลากรสาธารณสุขของรัฐไทยที่ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนต่างชาติได้ ที่ผ่านมาอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) อำเภอบ้านแพง สามารถใช้ความรู้จากหลักการสาธารณสุขมูลฐานของประเทศไทยที่ผ่านการฝึกอบรมโดยหน่วยงานสาธารณสุขอำเภอบ้านแพง ไปช่วยดูแลและประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้แก่แรงงานข้ามชาติลาวที่อาศัยในชุมชน ให้เข้าถึงบริการสุขภาพในหน่วยงานสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ โรงพยาบาลอำเภอบ้านแพง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รวมถึงทำหน้าที่สนับสนุนและเป็นกำลังสำคัญในการเฝ้าระวังและควบคุมโรคติดต่อที่เกิดในชุมชน การกำจัดลูกน้ำยุงลาย การเป็นผู้ที่ช่วยให้ความรู้ด้านสุขศึกษาในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) ในพื้นที่ เหล่านี้แสดงถึงศักยภาพและสามารถของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบการดำเนินงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ในพื้นที่อำเภอบ้านแพง เป็นลักษณะใช้กลไกชาวต่างชาติช่วยดูแลเฝ้าระวังสุขภาพชายแดน หมายถึงอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ทำงานคู่ขนานไปกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) คล้ายคลึงกับการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติและชาวต่างชาติที่ไม่มีสัญชาติไทยในแต่ละพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ของ ศิริวรรณ อุทธา และคณะ (2565) โดยมีรูปแบบการดำเนินงานแบบเสี่ยวสุขภาพ หรือ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เสี่ยว เป็นการดำเนินงานด้านสุขภาพในลักษณะการเป็นเสี่ยวสุขภาพ คือ การสร้างเครือข่ายความเป็นเสี่ยวหรือเป็นเพื่อน ระหว่างอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) กับประชากรข้ามชาติลาว ซึ่งสามารถช่วยจัดการความเสี่ยงด้านสุขภาพชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านแพงได้ให้ความสำคัญกับอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เหมือนกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพราะเป็นกลไกที่ช่วยควบคุมปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่ ขณะเดียวกันยังช่วยสร้างขวัญกำลังใจให้กับอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ที่ได้เสียสละทำงานจิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทน ด้วยการยกย่องให้เกียรติแก่อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) มอบเกียรติบัตรและเสื้ออาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) แก่อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตร เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำหน้าที่ ซึ่งถือเป็นการยอมรับการทำงานในระดับหนึ่ง เพื่อคงรักษาให้อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริวรรณ อุทธา และคณะ (2565) ที่เห็นว่าการจัดสวัสดิการตามความต้องการด้านสุขภาพ กระตุ้นให้รับรู้ถึงประโยชน์ของการสร้างเสริมสุขภาพ และป้องกันการเกิดโรคมากกว่าการรักษา เพื่อให้แรงงานข้ามชาติมีพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพได้ดียิ่งขึ้น จึงควรมีนโยบายที่ให้การสนับสนุนการดำรงอยู่ของอาสาสมัครต่างชาติ เช่น สวัสดิการ วัสดุครุภัณฑ์ การพัฒนาอาสาสมัครต่างชาติอย่างต่อเนื่อง และกระบวนการสรรหาอาสาสมัครต่างชาติจากผู้ประกอบการ และควรกำหนดการพัฒนาหลักสูตรกลางสำหรับอาสาสมัครต่างชาติ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกันในประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัย

การที่อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) ได้ช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติให้ได้รับบริการด้านสุขภาพที่ดี สามารถเข้าถึงบริการได้ง่าย นับเป็นกลไกด้านการส่งเสริมและป้องกันโรคจะที่มีประสิทธิภาพ หากมีการวิเคราะห์ความต้องการในการจัดอบรมทั้งในส่วนของลูกจ้าง ผู้แทนสถานประกอบการที่จ้างแรงงานข้ามชาติ เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรที่มีเนื้อหาวิชาที่บูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ จะเป็นการขยายพรมแดนความรู้ที่เป็นประโยชน์ด้านสาธารณสุขชายแดนเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

แรงงานข้ามชาติลาวส่วนใหญ่ยังใช้บริการสุขภาพค่อนข้างน้อย เนื่องมาจากปัญหาอุปสรรคในการเข้ารับบริการ เช่น ความสะดวกในการเดินทางเพราะต้องมีนายจ้างพาไป การใช้ระยะเวลารอคอยที่ยาวนานทำให้ขาดรายได้ จึงควรมีศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านอาชีวอนามัยที่เฉพาะพื้นที่ให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) เพื่อเป็นบุคลากรสำคัญในการช่วยดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติลาวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต

การทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) คือการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไทย และช่วยเหลือเพื่อนแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศเดียวกัน ในกรณีพื้นที่อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม เป็นเพียงการทำงานระหว่างภาครัฐคือสำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านแพงกับแรงงานข้ามชาติลาวในพื้นที่เท่านั้น ควรมีการบูรณาการทำงานร่วมกับภาคเอกชนคือนายจ้างหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานระบบบริการสาธารณสุขชายแดนให้มีประสิทธิภาพที่ดีต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน อาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติ (อสต.) และอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ภายใต้การดูแลของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย และช่วยเหลือในการดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างราบรื่น และ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2546). *สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

คณิน เชื้อดวงผุย, และคณะ. (2566). การเคลื่อนย้ายและการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติสัญชาติลาวในเขตอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *42*(6), 859–872.

ทรงชัย ทองปาน. (2563). องค์ความรู้ว่าด้วยแรงงานข้ามชาติกับสุขภาพ: ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย. *วารสารสุขศึกษา*, *43*(2), 1–17.

พรรณรัตน์ อาภรณ์พิศาล. (2559). *ตัวแบบการบริหารจัดการการเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานต่างด้าวเมียนมาร์ในประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม].

ศิริวรรณ อุทธา, และคณะ. (2565). ประเมินผลการดำเนินงานมาตรการอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ลาว กัมพูชา. *วารสารควบคุมโรค*, *48*(3), 652–666.

สตพร จุลช, และคณะ. (2565). การดำเนินงานของพนักงานสาธารณสุขต่างด้าวและอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวภายใต้ระบบการบริการที่เป็นมิตรสำหรับประชากรต่างด้าว. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, *31*(3), 538–549.

อรัญญา ศิริผล. (2561). *แรงงาน ระบบสุขภาพ และการศึกษา: การจัดการและการร่วมรังสรรค์พื้นที่ชายแดนในบริบทการพัฒนาชายแดนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและภูมิภาคนุวัตน์ลุ่มน้ำโขง* (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อรัญญา ศิริผล, และเทพินทร์ พัชรานุรักษ์. (2564). บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขต่างชาติกับการใช้ทรัพยากรร่วม (มนุษย์) พัฒนาสุขภาพเมืองชายแดน. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, *12*(2), 23–46.

อัชวัฒน์ คำหวาน, และปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์. (2559). การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ กรณีศึกษา อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน*, *4*(3), 359–374.

Moyce, S. C., & Schenker, M. (2018). Migrant workers and their occupational health and safety. *Annual Review of Public Health*, *39*, 351–365.